Barbu Ştefănescu Delavrancea

NEGHINIŢĂ

A fost odată o baba, bătrâna, bătrâna. Abia zarea de bătrâna ce era. Şi mâinile ii umblau la ciorap, iar în gândul ei se ruga la Dumnezeu s-o dăruiască cu un copil, ca n-avea decât pe unchiaşul ei. Şi unchiaşul, ba la pădure, ba la arie, ba la târg, iar baba sta singura cuc, ca toată ziulica i-ar fi tiuit tăcerea în fundul urechilor daca n-ar fi stranunat şi n-ar fi tuşit câteodată. Ba uneori, ca să-şi mai ție de urat, tot ea vorbea şi tot ea răspundea. Şi râdea ea de ea, ca şi cum ar fi ras ea de altcineva, înşirând ochiurile pe cârlige.

— Ei, ei, ce n-ar plati un flăcău la batrantile noastre!

— Cat, de? Cat?

— Ihi, ihi, mult de tot!

— Adică ce, nu te-ai mulțumi şi c-o fata mare?

— Ba, ce sa zic, bine ar fi s-o fata.

— Da, dar la fata vrea zestre.

— S-ar găsi, ca eu şi unchiaşul avem ce ne trebuie şi nu ne trebuie mult, trei coti de panza alba şi cate un cosciug; iar boii moşului, iar plugul moşului, iar casa moşului şi a babei, toate ar fi ale fetei.

— Bine, mătuşa, bine, da' de unde şi fata? Tu nu ştii ca copacii uscați nu mai dau de la rădăcină? Şi bătrâna începu sa rada şi sa ofteze: „hi, hi, hi, ooof, of!"

— Ei, toate se întorc, şi apele se întorc de la Dumnezeu, numai tinerețile ba. Ce nu e la timp nu mai e niciodată. M-aş mulțumi eu şi pe un prichindel de băiat.

— Ba te-ai mulțumi şi pe-o codana. Tu să-nsiri, şi ea sa desire, tu sa cerni, şi ea sa risipească, tu sa pui de mămăligă, şi ea sa răstoarne căldarea pe foc.

— Daca e pe-aşa, m-aş mulțumi şi pe-un copil cat ghemul, numai s-aud în casa „mama", ca mult e pustiu când usa se închide peste doi bătrâni.

— Da' daca ar fi mai mic?

— Fie şi mai mic. Şi bătrâna începu sa rada.

— Ce neroada!

— Ba neroada, nu gluma!

— Dar daca ar fi cat un bob de mazăre? Şi tocmai când da bătrâna capul peste cap de ras, odată tresari ca, de după usa, se-auzi un glas ascuțit şi înțepat:

— Dar daca ar fi cat o neghinița? Bătrâna se uita, se uita şi începu sa se închine.

— Bine, bine, zise acelaşi glas, vad eu ca nu-ți trebuie copii. Baba îşi lua inima în dinți şi zise:

— Ba-mi trebuie. Da' unde eşti. Cine eşti?

— Cine sunt? Neghinița, gândul lumii. De mic ce sunt, pătrund în urechile oamenilor şi-l ascult cum gândesc. Adineauri eram în urechea ta a dreapta, apoi am trecut în a stânga, s-am ras de m-am prăpădit când am văzut ce-ți trec prin minte.

— Ei, as! Ce mi-a trecut? Nimic!

— Nu e adevărat, răspunse Neghinița râzând, omul spune mai putin decât gândeşte. Daca nu-ți şopteam eu ca copacul uscat nu mai da de la rădăcină, cine ştie ce-ai mai fi spus. Baba se făcu ca para focului.

— Zău asa. Nu te ruşina, mama, nu zău. Aşa e omul. Când e mic face nebunii fiindcă e mic; când e la tinerețe face nebunii fiindcă e tânăr, iar la bătrânețe se gândeşte la nebunii fiindcă nu le poate face. Bătrâna pierdu sfiala şi răbdarea şi se răsti cat putu:

— Neghinița, ci tacă-ți gura şi vin sa te vad! Şi pe loc se-auzi un țâşt ca de lăcustă şi un bâzâit ca de albina. Bătrâna simți pe mana o picătură calda.

— Iacata-mă şi pe mine! Biata femeie făcu nişte ochi mari cat toate zilele şi se mira toată de ce văzu pe mana, ca cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult. Neghinița era frumos ca o piatra scumpa; şi era mic cat o neghina; şi avea nişte ochişori ca doua scântei albastre, şi nişte mâini şi picioruşe ca nişte firişoare de paiajen. Bătrâna dădu să-l sărute. Neghinița, taşti pe nas, taşti iar pe mana!

— Încet, mama, încet, ca ma striveşti, zise Neghinița.

— Sa te sărut, că-mi umpluşi casa cu dragoste când îmi ziseşi mama.

— Încet, sa nu ma sorbi. Il sărută.

— Cum mănânci tu, Neghinița al maicăi?

— Eu? Eu ma satur din fum. Pana acum am mâncat la mese împărăteşti fara sa ştie nimeni. Şi ce-am mai ras când ceilalți tremurau înaintea împăraților, iar eu ma plimbam prin urechile lor şi le aflam gândul.

— Bine o fi de ei, Neghinița mama.

— As, binele focului! Saracii mor de foame, iar ei mor de mâncare. De saraci e rau ca n-au cui sa poruncească, şi de ei e rau ca trebuie sa poruncească la multi. Pe ceilalți oameni când ii minți te iau de guler şi te judeca judecata dreapta; pe ei ii minți şi dau din cap; ba şi mai şi: ei stiu că-l minți, şi tac, şi înghit, şi n-au ce face, ca sa nu se strice trebile împărăției.

— Da' bine, Neghinița, ție-ți trebuie un an ca sa umbli cat altul umbla într-o zi.

— Da? Ei, nu e aşa deloc. Eu ma las pe-o adiere şi plutesc ca pe apa, şi ma mlădii pe apa vântului ca pe valurile marii. Ba uneori întrec rândunelele ca o săgeată de argint.

— Ce bucurie pe unchiaşul meu, zise bătrâna, când o afla ca are şi el un copil. Deseară o sa se îmbete de bucurie.

— Ba e vorba, răspunse Neghinița, eu vreau sa vad pe tata acusi-acusic! Şi bătrână, când auzi cuvântul tata, se bucura de bucuria moşului şi ii zise:

— Aria moşului este cat vezi cu ochiul de departe, pusa pe-un deal mare şi întins. Unde-l vedea şase cai murgi treierând grau, acolo sa te opreşti, ca dai peste unchiaşul babei.

— Iată, plec. Cum ii deschise usa, Neghinița se arunca, cu mâinile întinse şi cu picioruşele deschise, într-o unda de adiere. Şi se făcu nevăzut, ca un strop de lumina. Pe drum întâlni o cireada de vaci. De minunici ce era, se dete afund într-o urma de vaca şi începu sa strige:

— Mai văcari, mai, veniți de ma scoateți din inima pământului, ca va fac pe voia gândului! Văcarii se luară după glas, pana deteră peste Neghinița. Unul, mai rau şi mai prost dintre ei, vru să-l strivească şi-şi repezi călcâiul din baierile inimii. Neghinița taşti, şi sari alături ea, iar văcarul, lovind cu sete pământul, îşi scrinti piciorul şi începu sa se vaiete. Ceilalți începură cu măciucă şi, cum izbeau, rămâneau cu jumătatea în mana, iar ailaltă se ducea zbârnaind.

— Sa nu va păziți vacile, cum va păziți mințile. Cruce lata, minte întunecată, urechi de văcar, urechi de măgar! Le zise Neghinița, şi se dădu vântului. Ajunse la unchiaş. I se sui pe nas, ca să-l vadă mai bine. Unchiaşul se bucura, dar nu ca baba, iar Neghinița se întristă. Dar ca sa se-arate grozav, zise unchiaşului:

— Nu cata că-s mititel. Calul nu e mai mare ca copilul? Şi-l încaleca copilul. Bivolul nu e mai mare ca omul? Şi-l înjuga omul. Munții nu-s mai mari ca oile? Şi-l pasc turmele. Pământul nu e mai mare ca fierul plugului? Şi-l despica fierul plugului. Codrul nu e mai mare ca un topor? Şi-l culca toporul la pământ. Tu nu eşti mai mare ca mine? Şi te-au ostenit murgii în arie. Ia sa vezi cum ii dau eu la arie, fara bici, fara nimic. Unchiaşul, minunat, il duse la arie. Cum ajunse, Neghinița sari pe-un cal şi începu sa strige: „Hi, hai, hi, hai!” Ciupeşte pe unul, ciupeşte pe altul, caii începură sa fuga, dar ce fuga, parc-ar fi avut douăzeci de bice pe şalele lor. Şi cum se crucea moşul, iată şi un negustor care trecea la scaunul împărăției.

— Moşule, ii zise negustorul, cine mana caii aşa de grozav, ca eu aud „hi-hai, hi-hai” şi nu vad pe nimeni!”

— Ei, tata, răspunse bătrânul, m-a dăruit Dumnezeu cu un copil ca o neghina, da’ cu mintea cat zece ca mine şi ca d-ta. Neghinița opri caii şi sari în palma unchiaşului. Cum il văzu negustorul, se gândi sa duca împăratului aşa minune.

— Moşule, zise negustorul, îți dau o punga de bani pe el. Neghinița, sfâr, în urechea moşului şi ii şopti ce sa vorbească. Şi moşul zise, crezând ca de la el zice:

— Tu, care vinzi şi cumperi, ai cumpărat vreun suflet pe-o punga de bani?

— Îți dau. Doua. Şi iar moşul, după Neghinița:

— Doua pungi. Pentru un suflet?

— Îți dau. Zece. Moşul îngălbeni şi zise, iar după şoaptă lui Neghinița:

— Sufletele se dăruiesc Domnului şi se vând Necuratului.

— Îți dau. Douăzeci! Şi moşul, călcând în gura lăcomiei, tăcu, cu toate şoaptele bietului Neghinița. Neghinița văzu lăcomia, da' tot el şopti moşului: „Fie!" Şi moşul zise:

— Fie! Batu palma în palma cu negustorul. Tocmeala se făcuse. Negustorul plati şi lua pe Neghinița, vândut de bunăvoie. Negustorul pleca. Neghinița striga moşului:

— Moşule, moşule, ai fost sa n-ai copii, iar biata baba, da! Împăratul era la mare şi la greu sfat cu toți cărturarii, ca bântuia seceta şi molima. Şi daca negustorul ii spuse ca are un copil ca o neghinița, împăratul ramase înmărmurit, învățații împărăției căscară ochii mari şi se traseră de bărbile lungi.

— Nu se poate, măria-ta, aşa ceva nu scrie la carte.

— Ba se poate, zise Neghinița, sărind pe masa sfatului, ca multe se pot şi nu stau în cărți; şi mult mai multe sunt altfel de cum sunt ticluite din condei. Şi după ce se minunară cat se minunară, începu sfatul. Neghinița se sui pe mana împăratului, pe umăr, apoi în creştetul capului, şi de-acolo zise râzând:

— Învață, măria-ta, ca cei mai mici sunt cei mai mari. Împăratul, cam de voie, cam de nevoie, răspunse:

— Aşa e, Neghinița, aşa e. Iar cărturarii îşi deteră ghies pe sub masa şi plecară ochii în jos. Împăratul porunci să-l toarne lui Neghinița o casa cu zece caturi, cat o nuca de mare, toată din aur-lamur şi împodobită cu pietre scumpe. Neghinița ramase la sfat şi se pierdu din ochii tuturora, numai ca sa se ție de năzdravanii. Şi, incet-lncet, pasi-pasi, pana intra în urechea învățatului care caută în stele cu ocheanele. Acolo asculta ce asculta, şi înțelese ca acest vestit cărturar, în loc sa se gândească la sfat, se gândea ca împăratul are nasul cam mare. Se duse binişor şi intra în urechea cărturarului care zicea ca ştie martuntaiele omului şi leacurile bolilor. Asta se gândea nu la sfat, ci că-l plăcea inelul împăratului. Aşa afla, pe rand, ca unul se gândea la o cucoana frumoasa, ca altul se gândea cam ce linguşeala sa cârpească împăratului, altul ca ce n-ar da el pentru o sticla de vin, altul ca bine e sa fii împărat, altul ca împăratul e om ca toți oamenii, numai unul, cu fruntea cat toate zilele, asculta cuvintele şi întrebările împăratului. Neghinița, cum afla gândul tuturora, zbughi în urechea împăratului şi ii şopti tot, din fir pana în ata. Împăratul, crezând ca singur, el de la el, a citit în mintea lor, se manie foc şi le zise:

— Ei, tu, care câți în stele, ți-ai făcut ochii ochean şi-mi vezi nasul cat un buştean. Astfel ți-e gândul la sfatul domnesc? Cărturarul se cutremura şi dădu în genunchi, cerând iertare.

— Tu, se răsti împăratul către doctor, daca ai avea inelul meu, ai omori mai putini oameni? Doctorul se cutremura şi dădu şi el în genunchi.

— Tu, zise împăratul necăjit ălorlalți, te gândeşti la secături şi nu vezi ca eşti cu un picior în groapa; tu îți pregăteşti limba ca sa ma minți; tu crezi ca într-o sticla cu vin este mai mult duh decât în capul meu; tu nu ştii ca un învățat pe scaunul domniei ar face mai multe boroboațe ca un neghiob; tu te pricepi ca împăratul e om ca toți oamenii, da' nu te gândeşti ca învățații sunt ca neoamenii; iar tu abia te tii sa nu căşti o gura cat sa înghiți împărăția toată; numai ție ți-e mintea la sfatul domnesc. Cu toții căzură în genunchi.

— Acum ce sa le fac, zise împăratul mânios, sa le tai capul? Cărturarii muriră şi înviară, iar Neghinița, care se suise în creştetul împăratului:

— Ferit-a Dumnezeu, măria-ta, fara învățați cine sa minta lumea?

— Sa nu fie decât adevărul pe lume!

— Ferit-a Dumnezeu! Ce-ai face chiar măria-ta fara minciuna? Apoi măria-ta ți-ai făcut socoteala vieții? Mai multe ceasuri ai mâncat, ai dormit, ai vânat, ți-ai socotit cazanele cu bani, ai petrecut, ba cu luminatia-sa împărătească, ba şi fara ea, decât te-ai necăjit cu trebile şi cu nevoile împărății. Cum ai sta măria-ta pe scaunul lumii când lumea ar afla adevărul? Împăratul zâmbi, cu ciuda, nu e vorba, dar zâmbi ca sa dreagă treaba şi ii ierta pe toți. Văzând insa ca cel din urma cărturar, care se gândise la sfat, tremura mereu, ii zise:

— Ei, dar tu, cel mai cuminte, de ce tremuri?

— Măria-ta, zise bietul bătrân, mai bine sa spun şi eu decât sa afli măria-ta. Iată, socotesc ca nu stiu nimic şi tot ma gândesc ca mi-e leafa prea mica. Împăratul rase cu pofta şi-l făgădui o leafa mai mare, apoi sparse sfatul cărturarilor şi pleca cu Neghinița în creştetul capului, nedomirit de cum ghicise gândurile tuturora. Împărăteasa şi cuconii ei, văzând pe Neghinița, se minunară, dar, când aflară ca împăratul, la vreme de bătrânețe, ghiceşte gândurile oamenilor, se cruciră şi tot nu le venea sa creadă.

— Împărate, zise împărătească, zău asa, ghiceşte-mi şi mie un gând.

— Sa vedem, răspunse împăratul. Împărăteasa se gândi şi începu sa rada. Neghinița o zbughise în urechea împărătesei şi-l aflase gândul: „Ca ce bine-ar fi sa mai fie o data împăratul tânăr!" Şi într-o clipa intra în urechea dreapta a împăratului, şi sopa-sopa-sopa. Împăratul

— Pace! Împărăteasa râdea şi zicea:

— Vezi ca nu ghiceşti? Vezi? Pasămite, împăratul era cam tare de urechea dreapta. Neghinița înțelese, şi taşti în urechea stângă, şi iar şopa-şopa. Împăratul se lumina la fata, dădu din cap, rase cu hohote şi zise:

— Ei. Împărăteasa, împărăteasa. Da' tot muiere! De, bine te gândişi tu, da' nu se poate. Împărăteasa se ruşina, pleca ochii în jos şi se gândi: „Dar daca o ghici şi la ce m-oi fi gândit înainte, intru în pământ! De cate ori n-am dat dracului sfaturile împărății când nu se mai isprăveau pana după miezul nopții." In sfârşit, ce-l veni lui Neghinița, vru sa rada şi de împărat; şi îşi zise într-o buna dimineață: „Vezi ce e omul! Spune-l orice, spune-l mereu acelaşi lucru. Omul crede, ca omul e prost. Ce nu crede întâi crede mai pe urma. Am să-l fac una şi buna împăratului, să-l las fara sfetnicii cei credincioşi şi să-l încurc cu nebunii." Împăratul, de umbla în fruntea oştilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de manca, de-şi mângâia cuconii, un gând nu-l mai

slăbea: „Nu vezi, omule de Dumnezeu, ca ți-au îmbătrânit sfetnicii şi împărăția merge rau?” Pasămite, Neghinița ii intrase într-o ureche. Azi asa, maine asa, pana nu mai avu încotro. Sparse sfatul cel vechi şi chema altul nou. Tot unu şi unu! Cum veniră, cum aruncară pe bietul împărat din scaunul neamului lui.

— Acu să-l vedem! Zise împielițatul de Neghinița. Împăratul ieşi plângând din cetate. Neghinița, sus pe umărul lui.

— De ce plângi, măria-ta? Ține-ți firea, nu fi muiere.

— Ei, ei, Neghinița, cum sa nu plâng?! Unde mi-e toiagul împărătesc?

— Ci taci, măria-ta! Ia taie un corn şi fă-ți, colea, o cârjă. Buzduganul e greu la bătrânețe, te doboară. Cârja te sprijină.

— Ei, ei, Neghinița, unde mi-e scaunul împărătesc pe care au stat atâția moşi-strămoşi ai mei?

— Ci taci, măria-ta! Întinde-te colea, pe fanul înflorit şi moale, şi să-mi spui drept care e mai dulce la oase? Scaunul cu scumpetea, sau fanul cu frumusețea?

— I, i, Neghinița, unde mi-e coroana cu stemele şi cu luminile?

— Ci taci, măria-ta! Pune foaie lata de lipan pe deasupra pletelor albe şi spune-mi drept, care e mai uşoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele?

— Aşa o fi, Neghinița, mai zise împăratul, oftând tocmai din baierile inimii, aşa o fi, se potriveşte s-asa, fiindcă ştii tu sa le potriveşti, dar când ma gândesc în ce slava eram ieri. Îmi vine sa scald tot pământul cu lacrimile mele!

— Ci taci, măria-ta! Adică ce slăvire? Toată viața, ba războaie, ba sfaturi, ba taie capul unuia, ba întinde la bice pe altul, ba citeşte jalbele, ba asculta pasurile, ba cate şi mai cate, şi mai multe fara sa vrei de cate pe vrute. Mărire sa fi fost asta? Dar ia gândeşte-te măria-ta ca un supus era supusul măriei-tale s-avea un stăpân, iar măria-ta, purtând grija tuturora, erai sluga tuturora. Vezi, de-aia măria-ta ai fost cel mai sluga, cel mai nevolnic din toată împărăția. Curata socoteala: erai împărat, nu om; acum eşti om, nu împărat. Şi eşti mai mare, ca unde-ți spune gândul, acolo te duc picioarele. Ş-apoi, cine ştie? Socoteşti măria-ta ca boierii pot ceva fara prostime? Sa ceara prostimea pe vechiul lor împărat. Şi sa vezi măria-ta. Se mai îmbuna împăratul la cuvântul lui Neghinița şi se duse, în cruciş şi în curmeziş, în toată împărăția, c-o foaie de lipan pe cap şi sprijinit pe-o cârja de corn. Şi de ce vedea se minuna şi întrebă pe Neghinița:

— Neghinița, de ce-l bat pe ala, de răcneşte ca din gura de şarpe?

— Fiindcă împăratul e surd şi n-aude, răspunse Neghinița.

— Neghinița, de ce-or fi atâția oameni goi şi desculți?

— Fiindcă împăratul e orb şi nu vede.

— Neghinița, de ce bătrânul ala s-o fi muncind sa roada în gingii o cojita uscata?

— Fiindcă împăratul mănâncă prea mult.

— Neghinița, de ce-o munci unii şi noaptea, de dau pe brânci?

— Ca sa doarmă împăratul şi ziua, de i-o veni pofta.

— Neghinița, atunci de ce sa vie pe scaunul meu un împărat şi surd, şi orb, şi lacom, şi somnoros?

— Ei, poi, înainte de-a fi împărat, vedea, auzea, muncea, cumpătat la mâncare şi la băutură. Bietul pribeag statu pe gânduri, în mijlocul unui oraş mare, mare şi zise:

— I, i, Neghinița, mult cuvânt ai! Acum s-ajung împărat, şi as şti eu sa fac cum e bine. Şi, ca din senin, abia sfârşise vorba de pe urma, s-auzi o gălăgie, un vaiet, o duduitura, ca parca se cutremura pământul. Când colo, ce sa fie? Ştafeta mare. Nişte voinici, cu suliți lungi, aduceau vestea ca norodul a băgat la duba pe împăratul al nou, cu sfetnici cu tot, şi ca cheama iarăşi pe adevăratul împărat. Cum auzi bătrânul, zise voinicilor:

— Stați, ca eu sunt! Şi-l cunoscură toți, şi ii deteră în genunchi. Iar Neghinița, de colo, de pe umăr:

— Măria-ta, mai vezi, mai auzi, ori ti s-a făcut foame şi-ți vine sa dormi? La toate vine randul, după cum se întoarce roata, ca de-aia e roata, sa se întoarcă, iar nu sa stea locului. Şi-l veni randul şi lui Neghinița, gândul lumii. Într-o zi vru sa glumească cu împăratul, sa mai facă vreo drăcie. Ii intra în urechea dreapta, crezând ca e în a stânga. Cu stânga n-auzea de loc. „Nu face nimic. Mi-e lene sa ma mut, se gândi Neghinița. In loc sa şoptesc, voi striga.” Şi începu sa strige din toate puterile în urechea cu care împăratul auzea de minune.

— Un împărat daca n-a şti el de la el adevărul, nu-l mai afla de la nimeni! Împăratul, auzind acest glas tare în fundul urechii, ii zvâcni inima şi-şi trase o palma cat putu peste ureche, zicând:

— Iiiii, sa ştii ca ce credeam eu că-mi trece prin minte era numai în ureche! Şi când îşi scutura urechea în podul palmei. Neghinița căzu leşinat.

— Tu mi-ai fost? Tu m-ai făcut sa cad din scaunul împărăției? Bine! Am eu ac de cojocul tau! Împăratul, înfuriat, porunci să-l lege de gat cu un fir lung de mătase şi-l cobori de-l îneca în puțul din curtea domneasca. Aşa sfârşi bietul Neghinița

SFÂRŞIT